

2023

ICC GIDS

Gastra
est.

Rijksmuseum van oudheden

Het oude Egypte en de
wereld van de Romeinen

Kleuterdrama,
een vak apart?

**PROCESGERICHTE DIDACTIEK:
PROBEREN EN REFLECTEREN**

Denkbeelding omkleden

Kleuterdrama, een vak apart?

Kleuteronderwijs is een vak apart. Kleuterdrama ook.

In dit artikel neemt auteur en docent drama Holger de Nooij (bekend van o.a. 'Kijk op Spel' en 'Creëer en Leer') je mee naar het kleuterspeellokaal. Uit zijn beroepspraktijk komen vier didactische tips waarmee elke leerkracht kleuterdrama kan geven.

Door: Holger de Nooij – docent drama en auteur van 'Kijk op spel' en 'Creëer en leer'

Kleuters worden soms gezien als ongeleide miniprojectielen, die als kikkers in een ton alle kanten opspringen. Maar ik kom ook collega's tegen die de klassieke gedachte aanhangen dat kleuters maar een spanningsboog zouden hebben van drie minuten. En 'waarom zou je drama geven, het leven van een kleuter is toch al één en al drama', of 'ik doe de hele dag drama met die minimensjes'. Dat is veel om tegen op te boksen, omdat dit soort gedachtes niet alleen zijn gestoeld op gebrek aan begrip van het vak drama maar ook nog eens van de kleuters als doelgroep binnen het primair onderwijs. Mijn ervaring is juist dat kleuters prima te boeien zijn en daarvoor ligt de bal niet per se bij de kleuters maar bij mij. De ene les heeft een kleutergroep een spanningsboog van 35 minuten, de andere les moet ik na 40 minuten afronden omdat de volgende groep arriveert.

Ontwikkelingslijn drama

Laten we kleuters eerst op een drama-ontwikkelingslijn plaatsen. In het kort ziet die lijn er – van achter naar voren – als volgt uit: in groep 7/8 zijn leerlingen klaar voor

de overstap naar het dramalokaal van de middelbare school. Dat betekent dat ze op zowel actief (als speler) en receptief (als beschouwer) alle werkvormen beheersen en de basis van het vak (en daarmee de kunstvorm theater) begrijpen. In groep 5/6 ontplooiën kinderen zich autonoom als speler, ontdekken waar hun kracht ligt en hoe ze zich verder kunnen ontwikkelen, maar ook waar hun voorkeur ligt qua werkvormen en waarom dat zo is. In groep 3/4 gaan leerlingen van de fase van spelen met elkaar naar spelen voor de ander. Daarmee leren ze dat wat ze doen ook te begrijpen moet zijn voor de ander. In groep 1/2 doen we dat nog niet, dat spelen voor publiek. Omdat de technische aspecten van spel (spelrichting en toneelbeeld bijvoorbeeld) niet passen bij de informele aard van leren in deze doelgroep.

Leerkansen bieden en leerkansen grijpen

En zo komen we bij ons eerste didactische principe: het evenwicht tussen leerkansen grijpen en leerkansen bieden. Tijdens een dramales kunnen leerlingen op twee manieren leren: ze leren de inhoud die jij in je les hebt ontworpen,

Kleuter met oren

en ze leren van wat zich voordoet. Met dat laatste bedoel ik dat je de leerkans pakt die in het moment ontstaat. Pas je slechts een van deze mogelijkheden toe, dan gaat je dramales scheefhangen. In het ene geval dreig je voorbij te gaan aan de input en eigenheid van leerlingen en in het andere geval dreig je doelloos onderwijs te geven. Je ziet hier direct het eerste knelpunt opdoemen: leerkanzen kun je niet voorbereiden, dus 'wat moet ik dan zeggen?' of 'wat als ze iets zeggen waarmee ze afwijken van mijn voorbereiding?' Wat mij betreft komen we hier bij de kern van kleuterdrama: het doel is niet om je lesvoorbereiding er doorheen te duwen, maar om met elkaar betekenisvol tot leren te komen. Dat doe je door middel van dialoog. Je bent als leerkracht hierin wel sturend, maar niet bepalend. Ter illustratie:

Leerkracht: *'Berenjagers, ga maar zitten op het gras' (de kleuters gaan zitten waar ze zijn). Welke dieren wonen eigenlijk in het gras?*

Kleuter A: *'Een vliegende mier!'*

Kleuter B: *(schudt zijn hoofd) 'Dat kan niet! (tot leerkracht) Toch, dat kan niet toch?'*

Leerkracht: *'Nou eigenlijk wel.'*

Kleuter C: *'Ze willen niet lopen.'*

Leerkracht: *'Weet iemand waarom mieren soms vliegen? En hoe speel je vliegende mieren eigenlijk?'*

Dit is waargebeurd. Kleuter B was lichtelijk in de war toen even later bleek dat er ook vliegende vissen bestaan. Maar het was een leerzame dag want in de klas is het allemaal opgezocht. Stilstaan bij de aanwezige kennis die jij uitlokt in je dramales noemen we dus 'leerkanzen zien, en grijpen'. Het vraagt een flexibele, onderzoeksmatige houding: het doel is niet de lesopzet letterlijk doorlopen, maar de lesopzet te gebruiken om samen te leren.

Samen spelem

Zoek de dialoog actief op met spelvragen

De lesvoorbereiding van een dramales is je structuur waarbinnen je met de kleuters op avontuur gaat. Dat doe je op narratieve wijze, dus in de vorm van een verhaal. Daarbij maak je gebruik van spelvragen. Dit zijn onderzoeksvragen die je stelt en waarvan je verschillende antwoorden onderzoekt binnen doen-alsof-spel.

Leerkracht: *'De kabouters stonden ineens stil, ze keken elkaar aan: bewoog daar nou iets achter die bosjes?'*

Spelvraag: *'Wie of wat zit er achter de bosjes?'*

Kleuter A: *'Een draak!'*

Leerkracht: *'Dat is goed, ik ben de draak', springt tevoorschijn en eet zogenaamd een kleuter op. Iedereen is enthousiast en wild, en mag zitten waar ze op dat moment zijn.'*

Leerkracht: *'Wat hebben de kabouters nodig in het verhaal?'*

Kleuter B: *'Een dier dat kan tillen'*

Leerkracht: *'Welk dier kan tillen?'*

Kleuter B, C en D: *'Een olifant!'*

Leerkracht: *(tot kleuter D) 'Wil jij mijn olifant zijn?'*

Enzovoorts.

Door spelvragen te stellen maak je de leerlingen niet alleen mede-eigenaar van de les, maar verken je ook oorzaak-gevolg en de inhoud van je les. Dat doe je samen, met jou als medeonderzoeker.

Verkenning in de warming-up fase

Een veelgemaakte fout in het werken vanuit dramamethodes is dat kinderen spel moeten vertonen dat zowel in (spel)vorm als inhoud niet is verkend. Een goede warming-up fase vergroot niet alleen (spel)veiligheid bij oudere leerlingen, maar zeker ook bij onze kleuters. Stel je voor, je biedt een vertelpantomime aan waar verschillende dieren in voorkomen. In je warming-up fase verken je de basis die je in de leskern met de leerlingen wil gaan onderzoeken. Hierdoor worden kinderen niet overrompeld en hebben al ideeën opgedaan die ze kunnen gaan toepassen.

Leerkracht: *'In mijn verhaal komen kleine bosdieren voor. Wie kan een klein bosdier opnoemen?'*

Kleuter: *'Een mier! Of een eekhoorn!'*

Leerkracht: 'Zullen we de eekhoorn doen? Wat kan een eekhoorn heel goed?'

Kleuter: 'Nootjes verstoppen!'

Leerkracht: 'Mooi! Dat gaan we proberen, eerst even omkleden...'

Denkbeeldig omkleden

Een kleuter komt makkelijker tot spel wanneer hij de opdracht snapt en voelt. Te snel schakelen tussen 'Nu speel je een biggetje en nu een wolf' werkt om twee redenen niet. Ten eerste omdat niet iedereen direct een beeld heeft bij de opdracht. En hoe het individu zich tot de begrippen verhoudt, is ook niet direct helder. In deze situaties gaan kleuters vaak rennen en gillen, omdat dat het leukste is om te doen als je de opdracht niet begrijpt. Vandaar dat we graag denkbeeldig omkleden bij het schakelen naar rolgroepen.

Leerkracht: 'En in de verte stonden biggetjes in een modderpoel. Doe je varkensneusje aan, je flaporen, je varkensvelletje... Vergeten we nog iets?'

Kleuter: 'Krulstaart...!'

Leerkracht: 'Dank je wel, doe je krulstaart aan...'

Denkbeeldig omkleden stimuleert niet alleen taalbegrip maar vergroot ook de woordenschat. Door spel rustig aan te bieden, kunnen kinderen die om welke reden dan ook tijd nodig hebben, aanhaken bij de grote groep. Daarnaast stimuleert denkbeeldig omkleden het spelend onderzoeken, omdat je hier ook weer spelvragen bij kan stellen.

Leerkracht: 'Wie weet wat biggetjes graag doen als ze buiten zijn?'

Kleuter: 'In de modder rollen!'

Leerkracht: 'Juist! Spelen maar! Weet iemand eigenlijk waarom ze dat leuk vinden...?'

Ter afsluiting

Elk van deze vier didactische principes van kleuterdrama zijn gericht op onderzoek en veiligheid. Er zijn uiteraard veel meer principes waar je rekening mee kunt houden bij het aanbieden van dramaonderwijs aan kleuters. Het beste advies dat ik kan geven, is je kennis verbreden en gebruikmaken van een echte dramamethode voor onze kleinste leerlingen. Spel is het kloppend hart van kleuteronderwijs en het is wonderlijk om te zien hoe slordig hier soms mee wordt omgegaan. Kleuters verdienen, net als oudere leerlingen, de grootst mogelijke zorg in de keuze van dramalessen en dus in de methode die wordt gebruikt. Wordt er niet in narratieve contexten gewerkt, wordt er

geen aandacht besteed aan onderzoekend en spelend leren, is de les onsamenhangend, is er geen procesgerichte didactiek in te herkennen, worden leerkrachten niet ondersteund op didactisch vlak: wees dan waakzaam en zoek door. Verder is het een kwestie van doen. Wees niet bang voor het avontuur, dat zijn zij ook niet!

Over de auteur

Holger de Nooij is 26 jaar als docent drama werkzaam geweest in het basisonderwijs van groep 1-8. De Nooij is lerarenopleider in Amsterdam en auteur van het meest gebruikte dramaboek in opleidingsonderwijs: 'Kijk op Spel'. Ook werkte hij mee aan de basisschoolmethode 'Creëer en Leer'. In 2022 is de Nooij door de gemeente Utrecht onderscheiden voor zijn theaterwerk met kinderen van 8-18 jaar.

Leerkracht stelt vragen

Meer info:

Voor meer informatie over de methode Creëer en Leer/ drama mail of kijk op de website:

m.benjaminsen@creereenenleer.nl

www.creereenenleer.nl